

Ragadványnevek Tiszacsegén

A ragadványnevek összegyűjtésekor több forrásra támaszkodtam. Adatközlőim Kovács Gyula 83 éves parasztgazda, Nagymáté László református lelkész, Papp József 68 éves nyugdíjas távirdamunkás és Szalontai József anyakönyvvezető (egykori kisbíró) voltak. Ezen túl felhasználtam az 1749-től vezetett egyházi matrikulák, a falu legöregebb, 1752 től 1860-ig írott dáriuma, az úrbérrendezés 1773-as névsora, az 1787-ben készült és a Hajdú–Bihar megyei Levéltárban őrzött U.64. jelzetű térképen feltüntetett háztulajdonosok, valamint az 1828-as összeírás adatait. A régebbi időből származó adatok előfordulásának első időpontját a nevek után írt évszámok jelzik. A több, mint kétszáz évre visszamenőleg összegyűjtött ragadványneveket a következőképpen csoportosítottam:

1. Foglalkozás, mesterség után adott (108),
2. jelenlegi vagy előző lakhelyre utaló (51),
3. testi vagy egyéb tulajdonság miatt (50),
4. más személy, szülő, házastárs vezeték- vagy utónevéből létrejött (34),
5. vagyoni, társadalmi, politikai, vallási helyzete miatt (16),
6. gúnyolódó, csúfolódó (44), és
7. ismeretlen okból kapott ragadványnevek (9).

A ragadványnevek közel egyharmada a foglalkozásra, mesterségre utal, amelyek között különösen sok (108-ból 47) a pásztor foglalkozást jelentő vagy az állattartással összefüggő ragadványnév. Ennek a magyarázata abban keresendő, hogy a falu közel 24 ezer holdnyi határában mindig sok állatot tartottak (1895-ben pl. 31 534 db. számos jószágot írtak össze), de a pásztorokodásra alkalom nyílt a közeli Hortobágyon és a környékbeli uradalmakban is.

Az egykori lakhelyre utaló ragadványnevek nagyrésze a XVIII. században keletkezett (51-ből 39 ilyen). Ismeretes, hogy a XVII. század 80-as éveiben a török ellen indított harci cselekmények következtében ennek a tájéknak a lakossága is alaposan megfogyatkozott. Az elpusztult jobbágytelkek benépesítése a XVIII. század első felében indult meg nagyobb arányokban. Az azonos nevéek megkülönböztetése ebben az időben tehát többnyire az eredeti lakóhely szerint

történt. Később azonban ezek a ragadványnevek nagyrészt feledésbe merültek, legfeljebb csak a kezdőbetűi maradtak meg, pl. *Csé* (< *csáti*) Nagy, *Ká* (< *keszi*) Hajdu, *Pé* (< *polgári*) Nagy stb.

A testi vagy egyéb tulajdonság miatt adott ragadványnevek között kevés a régi eredetű (50-ből 10), ma ezekből is mindössze kettő ismert, (*Kis Víg*h, *Mákos* Nagy).

A más személy vezeték- vagy utónevéből alakult ragadványnév eseteknél elsősorban a szülők vezeték- és utónevei a gyakoribbak és csak egyetlen olyan eset fordul elő, amikor rokoni kapcsolat nem áll fenn az ilyen jellegű ragadványnév keletkezésénél (*Pató*ú Tóth esetében, aki Pathó Lajos birtokán volt cseléd).

Az írásbeli forrásokból vett adatok között csúfolódó ragadványnevet alig találunk (mindössze 5 ilyen van), pedig ezek, mint ahogyan ma is, a régi időben is nagy számban léteztek. Erre utal a múlt század végén már ismert alábbi mondóka is. „*Vóút nekem három szíp vőüm: Butykos Barta, Gerhës Tanka, még Vasagár Barna.*” A csúfnevet senki se szerette s ezért az anyakönyvekbe is csak ritkán jegyezték be.

Az előzőkben csoportosított ragadványneveken túl természetesen vannak olyan nem tartós, hanem csak alkalomszerűen használt jelzők is, mint pl. *alvíg*esi Tóth, *félvíg*esi Pap, *kertekési* Nagy, *hatajosi* Szabó. Ilyen a „*gyöttm*ént” vagy a „*matyó*ú” jelző is. Az előbbit a faluba újonnan betelepültekre, az utóbbi pedig a katolikus vallásúakra mondják sokszor sértő szándékkal is. A *matyó* elnevezés történeti gyökere a XVIII. századra nyúlik vissza, amikor a szomszédos Egyeket és Polgárt Mária Terezia rekatolizáltatta és a birtokos egri káptalan mindkét helységbe egyúttal matyó telepeseket költöztetett. Az egyébként tiszta református lakosságú Csegére az első katolikusok a múlt század elején e két községből települtek át. Ma azonban a matyó elnevezést függetlenül használják attól, hogy az illető katolikus vallású honnan származik.

Valamilyen cselekedet nyomán keletkezett ragadványnevekhez olykor szólás-mondások is kapcsolódnak, Pl. „*Mé*gpérszélte, mint Barna a baronát.” (Lásd Baronás Barna Lőrinc adatait.) „*Ugy gerh*ész, mint Tanka.” (Lásd Gerhës Tanka János adatait.) Aki köhécsel, arra azt is mondják hogy „*né mond*éléskeggy mán!”. (Mandel Ignác toll és bőrkereskedő volt a faluban, és mindig köhögött, köszörülte a torkát.)

Egy-egy nagylétszámú és összetartó családra használják még a „*had*” jelzőt. Pl. *Kun-had*, *Nagygyörgy-had*, *Ním*et-had.

Foglalkozás, mesterség alapján adott ragadványnevek

Kovács Anitz János (1809). Kovácsmester volt, a család a múlt század közepén elköltözött a faluból.

Gujás Bak Ferenc (1773). A ragadványnév nem öröklődött. *Ó*rárs vagy *Mízes* Balázs János. Órásmester volt és méheket is tartott. *Csend*őür Balogh

Antal. Méhkerékről került a faluba, mint csendőr, majd leszerelt és itt nősült meg. *Rívész* Balogh Imre. „*Hosszu idejig vójt a Tiszánál ribíró.*” *Csikóus* Bana János (1832). Ma ismeretlen ragadványnév. *Gujás* Bana János. „*A Banák sokáig vójtak gujások a Hortobágyon.*” *Halász* Bana József. Régi halász család, utódaik már nem folytatják a mesterséget, de a ragadványnevet viselik. *Halász* Baranyi János (1752). Ismeretlen. *Halász* Bartha András. Őse már a XVIII. században halászattal foglalkozott. András és János ma révész a Tiszánál. *Bába* Bencze Antal. „*A felesége vójt bába, ű még csak otthon főözött, mint egy asszony.*”

Útkaparó Derzsényi János. A foglalkozása útkaparó. *Kizsbíró* Derzsényi Mátyás. Kisbíró volt, a fiai nem örökölték a ragadványnevet. *Malmos* Dózsa Albert. A csegei malomban volt mázsáló. *Bóutozs* Dózsa Gyula. Vegyeskereskedése volt a Kossuth utcában. *Távirdász* Dózsa János. A faluból sokan vannak a posta alkalmazásában s ezeket távirdászoknak nevezik. *Kizsbíró* Dózsa Mihály. Kisbíró volt, gyermekei nem örökölték. *Orsóus* Dózsa Mihály. A fonóasszonyoknak ő csinálta az orsót.

Szabó Emődi József. Szabómester volt.

Majoros Fábíán Mihály (1809). A Vayak kismajori birtokán szolgált, mint majoros. Utódai nem örökölték a ragadványnevet. *Kaskötőü* Farkas Imre. Kaskötéssel foglalkozik. *Kondás* Farkas Mihály, alias *Kondás* Kovács (1786). Ismeretlen. *Kondás* Ferge Mihály. Nem öröklődött.

Bacsu Gál János (1773). Ma ismeretlen. *Halász* vagy *Kis* Gerőcs Mihály. Elődjai a XVIII. századig visszamenőleg mind halászok voltak.

Kurátor Hajdu András. A református egyház kurátora volt. *Bornyucsordás* Hajdu Bálint. Nem öröklődött az utódokra. *Káposztacsőüsz* Hajdu György. Utódai nem örökölték. *Csikóus* Hajdu János (1811). Nem öröklődött. *Csizmadia* Hajdu János (1776). Ismeretlen. *Gulyás* Hajdu János (1786). Nem öröklődött. *Juhász* Hajdu János (1773). Ismeretlen ragadványnév. *Lovas* Hajdu János (1773). A múlt században *L. Hajdu* változatban ismert (1863). *Rívész* vagy *eskütt* Hajdu János (1763). Később *R. Hajduként* ismert. *Vasutas* Hajdu Mihály. A MÁV-nál volt pályaoőr. *Kapás* Juhász Sándor. A XVIII. és XIX. században a matrikulákban több zsellér neve után a foglalkozásrovatban a „kapás” foglalkozást tüntették fel. Az ilyen módon keletkezett ragadványnév azonban csak a Juhász-családon maradt rajta olyannyira, hogy a Juhász vezetéknévet gyakran el is hagyják és csak *Kapás Sándor*, *Kapás Lidinek* mondják.

Juhász Kis János (1810). Ismeretlen. *Kondás* Kis György (1781). Nem öröklődött. *Kondás* Kovács Gábor. Öröklődő ragadványnév. *Futurás* Kovács Gábor, másképp „*Futurás Gabri*”. A Futurában volt árukiadó. *Bacsu* Kovács György (1787). A ragadványnevet fia István örökölte, (1828), később azonban ismeretlen. *Számadó* Kovács Imre. A Hortobágyon volt sokáig számadó. *Csordás* Kovács István (1846). Nem öröklődött. *Juhász* Kovács János (1787). Juhász Kovácsok ma is ismertek. *Égyházfi* Kovács János (1761). Nem örök-

lődött. *Csikóus* Kovács József (1859). Ma élő utóda *Csikós Kovács Imre*. *Gulyás* Kovács István (1859). Nem öröklődött. *Csürhéjs* Kovács László. A falusi csürhét őrizte a legelőn. *Molnár* Kovács Sámuel (1774). A Vayak szárazmalmában volt molnár. *Lámpagyútogatóú* Kun János. A század elején a falu egyetlen, a vasúthoz vezető kikövezett útja mentén petróleum lámpák világítottak s ezeket gyűjtögetta esténként.

Harangozóú Lévay Mihály. „*Ú vout a református harangozóú.*” *Kizsbíróú* Lévay Zsigmond. Apja is kisbíró volt s ezt a családot ma is „*Kizsbíróú Lévajjak-nak* hívják.” *Útkaparóú* vagy *Tollas* Lévay István. Útkaparó volt s most öreg korában is darutollat visel a kalapjánál. *Hadnagy* Losonczy János. Nagyapja a múlt században a mező- és éjjeliőrök (patrolyok) hadnagya volt.

Bacsu Molnár János. Apja juhász ember volt. Ő a csegei tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke. *Bikás* Molnár Mihály. A Paptován őrizte a kisújszállási közbirtokosság bikáit.

Papi Nemes Nagy András (1787). A falu református papja volt. *Bacsu* Nagy István (1839). A ragadványnév nem öröklődött. *Bírés* Nagy István (1760). Nem öröklődött. *Csikóus* Nagy István (1759). Utódai nem örökölték a ragadványnevet. *Gulyás* vagy *Póúgári* Nagy János (1763). Utódai a mai „*Pé Nagyok*”. *Juhász* Nagy István (1752). Nem öröklődött a ragadványnév. *Mihisz* Nagy János (1858). A földesúr méhésze volt. *Hámoros* Nagy János (1778). Valószínűleg vashámorban dolgozott. *Miszáros* Nagy János (1888). A falusi mészárszéket bérelte. *Kapás* Nagy József (1774). (Lásd *Kapás Juhász Sándor* adatait.) Ez esetben nem öröklődött az utódokra a ragadványnév. *Sőúris* Nagy György (1761). Az urasági sőrre marhákat őrizte.

Bírés Oláh János (1752). A Vayak bérese volt a Majorban.

Juhász Pap Mihály (1789). Nem öröklődött a ragadványnév. *Kocsis* Pap István (1789). Községi kocsis volt, utódai nem örökölték. *Bírés* Pap János (1761). Nem ismeretes. *Gujás* vagy *Gépés* Pikó János. Gulyás volt a Hortobágyon, majd 1867-ben Aisnitz Jakab özvegyétől megvásárolta a szárazmalmot. Unokájának Sándornak már cséplőgépeje volt. *Bóútos* Pucskok Albert. Vegyeskereskedése volt a Zátonyban. *Gátóúir* Pucskok János. A tiszai gátnál volt gátőr Keszi alatt.

Kocsmáros Remenyik János (1805). A Vayak kocsmáját bérelte. *Csikóus* Rózsa Sándor. A Hortobágyon volt hosszú ideig csikós. *Kopec* Rózsa Sándor. Lovakkal kereskedett „*kopeckedétt*”.

Gujás Simon Gábor. Több, mint egy félévszázadot töltött a Hortobágyon gulyásként. Fiai a mesterséget és a ragadványnevet is örökölték. *Kerülőú* Simon István (1750). Nem ismert ragadványnév. *Rívész* Simon Mihály (1763). A Tiszánál volt révész, ma az „*Er Simon*” változata ismert. *Kizsbíróú* Soltész János. Kisbíró volt a községházánál.

Birkás Szabó Ferenc, másként „*Birkás Ferus*”. Malomtulajdonos volt. A család ragadványneve XVIII. századi keletű. Juhászok, bacsuk voltak és a

környékbeli uradalmaiban szolgáltak. A múlt század 80-as éveiben önállósították magukat és azóta a *Bacsu Szabókból Birkás Szabók* lettek. *Csaplár Szabó István* (1770). A Vayak Nagykocsmaparti kocsmájában volt csapos. *Katona Szabó János* (1844). Apja a csegei sóház őrzésére kirendelt katonák egyike volt és a faluba nősült. Utódai a „*Ká Szabók*”. *Csikóús Szabó Márton* (1848). Falusi csikós volt, nem öröklődött a ragadványnév. *Csordás Szabó Márton* (1859). A falu csordása volt. Ma nem ismeretes. *Gujás Szabó Márton* (1761). Utódai is gulyások voltak, a mai „*Gé Szabókkal*” azonosak. *Bába Szalontai Péter* (1810). Anyja volt bábaasszony. Utódai valószínűleg a „*Béhóú Szalontaijai*”. *Csordás Szemán Ferenc* (1846). A pásztor mesterség apáról fiúra szállt. A ma ismert *Gulyás Szemán János* az előbbi dédunokája. *Tojásos Szilágyi Imre*. Tojással kereskedett, utódai is örökölték. *Halász Szilágyi Mihály*. A család férfi tagjai a XVIII. század közepe óta halászok s ragadványnevük is ekkor keletkezett. *Csikóús Szőke János* (1788). Ma nem ismeretes. *Kizsbíróú Szűcs János*. „*Kizsbíróú vóút a kössíkházánál.*”

Juhász Tóth János (1754). A ragadványnév ma is ismert. *Kondás Kis Tóth György* (1782). Ismeretlen. *Bíróú Tóth Mihály* (1808). Nem öröklődött. *Vincellér Tóth György* (1794). A Vayak vincellére volt. *Szűcs Tóth Ferenc* (1786). Szűcsmester volt. *Kocsis Török Pál* (1750). Ő volt a falusi kocsis. *Törvínbíróú Turi Albert*. Törvénybíró volt.

Gátóúr Veres Mihály. Gátór volt a Tizánál. Nem öröklődött. *Csőüdörös Vígh István*. „*A falukertben vóút csőüdörös.*” *Gujás Vígh Mihály* (1773). Ismeretlen. *Juhász Vígh János* (1785). Ma is ismeretes. *Kondás Vígh Imre*. „*Falusi kondás vóút az elsőü háboru előtt.*” *Móynár Vig András* (1789). A Vayak szárazmalmában volt molnár. *Bírēs Vígh Mihály* (1750). Az uraságnál volt béres. *Susztēr Vígh Mihály*. Mestersége cipész, apját *Vērēs Vígh Mihálynak* ismerik.

Jelenlegi vagy előző lakhelyére utaló ragadványnév

Mádi Dienes Mihály (1770). A Tokaj melletti Mádról jött Csegére. *Nagyúti Dózsa János*. A jelenlegi Fő utcát régen Nagyut néven ismerték s a család itt lakott.

Dorogmaji Emődi János. Dorogmáról költözött Csegére.

Zala Hajdu János (1811). Valószínűleg Zalából került a faluba. *Keszi Hajdu István* (1773). A Borsod megyei Kesziről költöztek Csegére. Ma „*Ká Hajdu*” néven ismert. *Csáti Hajdu János* (1773). A Borsod megyei Mezőcsátról jött a faluba.

Füredi Kis István (1760). Tiszafüredről költöztek Csegére. *Szőülőüsi Kis Mihály* (1773). Előző lakhelye Tizzaszőlős volt. *Őürsi Kis István* (1757). Tiszarörsről jött Csegére. *Cserepēsi Kota János*. Cserepes tanyán volt konvencióscseléd. *Csáti Kovács Ferenc* (1787). A család Mezőcsátról került a faluba.

Keszi Kovács Ferenc (1756). Armalista és a Vayak tiszttartója volt. Valószínűleg Tiszakeszről költözött a faluba.

Majoros Lajos István (1750). A Vayak majorjában lakott kint, mint konvenció cseléd.

Tarjányi Molnár János (1897). Tiszatarján lehetett előző lakhelyük.

Dédési Nagy Anna (1772). A Heves megyei Dédesről költözött a faluba.

Máji Nagy István (1760). A Borsod megyei Májiból került a faluba.

Poroszlai Nagy István (1770). Poroszló volt előző lakhelye.

Póugári Nagy János. A XVIII. század elején akkor költöztek falunkba, amikor Polgár hajdú kiváltsága megszűnt s az egri káptalan ismét birtokba vette. Ekkor több család költözött a liberális érzelmű Vayak csegei birtokára.

Szalontaji Nagy János (1787). A Bihar megyei Nagyszalontáról költöztek falunkba.

Szőllősi Nagy János (1787). Előző lakhelyük Tiszaszőlős volt.

Ujvárosi Nagy János (1750). Balmazújvárosról jött Csegére.

Tőüti Nagy József. A tiszai gát mellett lakott, mint gátőr.

Csáti Nagy (1750). Mezőcsátról költözött a faluba. Utódai a „*Csé Nagyok*”

Csengeri Nagy Mihály (1787). Előző lakhelyük, Csenger után kapták a ragadványnevet. Ma ismeretlen.

Füredi Nagy Mihály (1776). Tiszafüred volt előző lakhelye.

Keszi Oláh István (1787). Tiszakeszről jött Csegére.

Póugári Oláh Mihály. (Lásd a póugári Nagy Jánossal kapcsolatos megjegyzéseket.) Utódai a „*Pé Oláhok*”.

Csáti Papp Mihály (1787). Mezőcsátról került a faluba.

Csengeri Pap István (1757). Csenger volt előző lakhelye.

Hataj Pap István (1787). A Hataj-szálon lakott, mely rész a Hataj patakról kapta a nevét.

Amerikás Pikó Imre. A két világháború között az Észak-amerikai Egyesült Államokban járt szerencsét próbálni.

Keszi Szabó András (1750). Utódai nem örökölték.

Átányi Szabó István (1758). Ma ismeretlen ragadványnevén.

Őüirsi Szabó István (1774). Tiszaörs volt előző lakhelye.

Kismajorosi Szabó János. A Kismajorban volt konvenció cseléd.

Nagyútsi Szabó János. A Nagyúton, a jelenlegi Fő utcán lakik.

Ujvárosi Szabó János (1847). Balmazújvárosról jött a faluba.

Csáti Tóth János (1773). Mezőcsát volt előző lakhelye.

Dorogmaji Tóth István (1787). Utódai a „*Dé Tóthok*” voltak.

Kerti Tóth István (1787). A Kertek első lakója volt.

Fehértóúji Tóth István (1776). Fehértóról költözött Csegére.

Ladányi Tóth György (1798). Püspökladányból jött a faluba.

Majorbeli Tóth János (1754). A Vayak majorjában cseléd volt.

Polyé vagy Poë Tóth Mihály. A család a török kiűzését követően valamely szlovák közösségből került a faluba.

Ragadványnevük mező, mezőséget jelent. A család minden férfi tagja a mai napig pásztor, mégpedig juhász volt.

Szalontai Tóth György (1751). A család Nagyszalontáról jött a faluba.

Szlovenszki Tóth János (1831). Mészáros volt s valószínűleg szlovák lakta területről költözött a faluba, de onnan

tovább ment néhány év múlva. *Szöülőüsi* Tóth Mihály (1813). Előző lakhelye Tiszaszőlős.

Csengeri Vigh János. Csengerből jött Csegére. *Paptovasi* Vigh Mihály. Elszegényedett nemesi család. A múlt század végén a Paptovánál volt kerülő. Utódai a „*Pé Vígék*”.

Csengeri Zagyva János (1813). A család valószínűleg Csengerből költözött Csegére. Ma nem ismert név. *Keszi* Zagyva János (1819). Tiszakeszi lehetett a család előző lakhelye.

Testi és egyéb tulajdonság miatt kapott ragadványnevek

Nagyórru Baja Imre. Nagy orra volt. *Vörös* Baja Imre. „*Ű is, még az apja is piros, vörös emberek vóútak.*” *Nagy* Balogh András. „*Nagy dërik embër vóútt, a fija is az.*” *Siket* Balogh István. „*Mán fijatalon mëgsiketült, azír híjják siketnek.*” *Dadri* Balogh Sándor. „*Mindik hadart, a beszíggýit csak nehezen lehetëtt mëgërteni.*” *Nagybajuszu* Balogh Sándor. „*Szíp nagybajusza van.*” *Nagy* Bana Mihály. „*A fijait is Nagybanáknak híjják, pedig azok mán nincsennek olyan nagyok, mint az apjok vóútt.*” *Kis* Barna István. Kis termetű ember. *Kis* Butor Mihály. „*Kis szütyőü embër.*” (A kicsi emberekre szokták még mondani: „*anynyi, hogy ëty szütyőübe belefërne*”.)

Füstös Dózsa János. „*Fekete, füstös embër.*”

Kis vagy *mestër* Ferge József. Fia is örökölte a ragadványnevet.

Féllábu Geröcs Mihály. Az első világháborúban veszítette el a fél lábát.

Kis Juhász Imre. Kis termetű ember.

Nagyórru Kovács István. Nagy orra van. *Siket* Kovács István. „*Erőüsen rëst vóútt a filire.*” *Kis* Kovács József. Kis termetű ember. *Nagy* Kovács József. Magas ember. *Tarkás* Kovács Mihály (1784). Valószínűleg májfoltos volt.

Kis Lévay András. Kicsi ember. *Nagy* Losonczy József. Magas ember volt.

Vak Nagy György. Az egyik szemére vak volt. Ezt a családot egyébként „*Nagygyörgy-hadnak*” is nevezték, mert „*ëty hadra valóü fiju vóútt a családban.*” Valószínűbb azonban, hogy a XVIII. században a palóc vidékről költözött a család a faluba, ahol a had, mint családszervezeti forma ma is létezik. *Csonka* Nagy Mihály (1764). Öröklődött. *Kankós* Nagy Péter (1789). Nem öröklődött.

Nagy Oláh János, másként *Sőüiris* Nagy Oláh (1830). Nem ismert.

Félkezü Papp János. Az első világháborúban veszítette el az egyik kezét.

Füstös Simon Mihály. Fekete ember volt. *Nagyállu* Simon Mihály. „*Előüire ugróü nagy álla vóútt.*” *Kis* Soltész János. Kis termetű ember.

Botló Szabó István (1778). Nem öröklődött. *Ősz* Szalontai Péter (1787). Valószínűleg haja színe miatt kapta a ragadványnevet. Nem öröklődött. *Kis* Szemán József, másként „*Ká Szëmán*”. „*Ű vóútt a dorogmaji pap, mert annyit tudott prézsmítálni, mintha pap létë vóúna.*” *Csonkafilü* Szilágyi Ferenc. „*A veji-vel összeveszëtt, oszt az lëharapta a filit.*” *Gugás* Szilágyi János. Nagy golyvája

volt. *Kis Szilágyi János*. Kis termetű ember. *Nagybajusszu Szilágyi János*. Nagy bajusza volt. *Kis Szűcs János*. Kis termete miatt kapta a ragadványnevet. *Nagy Szűcs János*. Magas ember.

Gerhēs Tanka János. „*Mindíg gerhēlt*”, köhécselt. *Kis Tóth György* (1787). *Magos B. Tóth György* (1777). *Dallos Tóth István* (1778). *Kisfilü* vagy *eskütt* *Turi Péter*. „*Kis filei vóutak, mint az egérnek, még eskütt is vóut, ezír hun így hitták, hun úgy.*”

Bőüödör Vigh János. „*Nagy darab, olyan bőüödör embēr.*” *Siket Vigh József*. Nagyothalló ember. *Kis Vigh Mihály* (1850). A ragadványnevet a család azóta is viseli, függetlenül attól, hogy milyen termetűek. *Nagy Vigh Mihály*. Magas ember volt. *Szōke Veres András* (1776). *Pöszi Vigh Mihály*. „*Pöszen, sejpitül beszil.*” *Sete Vigh Mihály*. Balkezes ember. Öröklődő ragadványnév, másként „*Es Vigh Mihály*”. *Vērēs Vigh Mihály*. „*Nagy vērēs embēr.*”

Más személy, szülő, házastárs vezeték- vagy utónevéből keletkezett ragadványnév

Kisróuza Barna Sándor. A felesége *Kis Róza*. — *Szōür Dózsa Margit*, másként „*Szōür Margit*”. Őse valószínűleg azonos *Ször Mihállal* (1776). — *Jakus Ferge József*. Az anyja *Jakus Margit* volt. — *Liszzkaji Juhász István* (1832). *Liszzkai József* veje volt. *Baracc Juhász Mihály*. *Baracc Mihály* ismert 1800-ban, valószínűleg tőle eredő a ragadványnév. — *Varga Kovács András* (1772). Felesége *Varga Juliánna* volt. *Kányási Kovács Ferenc*. „*Kányási jány vóut az annya.*” *Marci Kovács Sándor*. „*Apja Kovács Marci vóut.*” — *Samu Nagy György* (1781). *Nagy Sámuel* volt az apja. *Daku Nagy Imre*. „*Az annya Daku jány vóut.*” *Salamon Nagy István* (1793). *Mihály Nagy István* (1814). Apja *Mihály* volt. *Varró Nagy József*. Anyja *Varró leány* volt. *Miklós Nagy Mihály* (1787). Apja *Miklós* volt. *Kálmán Nagy Sándor*, másként „*Ká Nagy*”. Felesége *Kálmán leány*. — *Kóuti Szabó András* (1779). Anyja *Kóti Mária* volt.

Vajda Szabó Erzsébet (1808). *Pál Szabó Mihály*. Apja *Szabó Pál* volt. *Pētērnák Szabó Bálint*. A felesége *Peternák leány* volt. *Kucug Szücs Mihály* (1783). Anyja *Kuczug Sára* volt. *Tóubjás Jakab Márton* (1786). Apja *Tóbiás Jakab* volt. Később a matrikulákban a *Jakab* név lemaradt. *Peti Tóth András*. Anyja *Peti leány* volt. *Balázs Tóth Antal*. Apja *Bundzsír Tóth Balázs*. *Csontos Tóth András* (1773). Felesége *Csontos György leánya* volt. A „*Csontos Tóutok*” ma is ismertek a faluban. *Baracc Tóth János*. Nevelőapja *Baracc Juhász Mihály* volt. *Márton Tóth János* (1814). Apja *Márton* nevű volt. *Patóu Tóth József*. *Pathó Lajos* alsórétesi tanyáján volt cseléd. *Snájder Tóth József*. *Schneider* nevű volt a nagyanyja. *Szűcs Tóth József* (1822). Felesége *Szűcs Sára*. *Lőrinc Tóth Margit*, másként „*Lőrinc Margit*”. Apja *Lőrinc* volt. — *Vig Lesi*, más-

ként *Lesi Víg János* (1828). Később a két vezetéknev egybeolvadt és a család *Viglesi* néven szerepel a továbbiakban. *Pikóú Vigh János*. „*Pikóú jányt vett el feleségül*”. *Regőüci Vigh Mihály*. Felesége *Regőczi* leány. *Fazekas Vigh Mihály* (1849). Mostohaapja *Fazekas György* volt.

Vagyoni, társadalmi, politikai, vallási helyzete alapján kapta a ragadványnevet

Cigány Balogh Aladár. *Cocilista Balogh Sándor*. A Tanácsköztársaság idején direktóriumi tag volt, 1945 után pedig a Nemzeti Bizottság elnöke lett. *Cigány Botos Imre* (1787). — *Disznóús Horváth cigány* (1760). *Cigány Horváth György* (1787). — *Hivőü Kota Mihály*. A Jehovista szektához tartozik. *Pízés Kóti Mihály*. „*A ládafijába gyűjtötte a pízst és ha éhen halt vőuna sē köütött vőuna belőle. Még beteksége idejin is csak a kisházba feküt lē, oszt amikor monták neki, hogy mír nem mēgy a natyházba, akkor aszt monta, hogy csak nem fekszek ki az uccára*”. A díszes nagyszobát mindig az utca felől építik. *Gazda* vagy *kulák Kovács Gyula*. 80 hold földje volt. *Hivőü Kovács Sándor*. „*A felesége a hivőü, de ütet is uty híjják*.” — *Ó Hitü Pap Ferenc* (1835). — *Cocilista Simon János*. 1919-ben direktóriumi tag volt. *Gazda Simon Mátyás*. 100 hold földje volt. — *Bibliás Szabó János*, másként „*Bibliás Szabók*.” Az öregapjuk mindig a bibliát olvasta. *Rab Szabó Márton* (1768). Lopásért be volt csukva. Utódai is örökölték. *Kincses* vagy *kocsmáros Szalontai János*. „*Ugy mongyák, hogy amikor kocsmája vőüt, megszált nála egy embēr, aki sok kincset hordott magánál, oszt azt megszerēzte. Azír lett gazdag embēr*.” — *Jehova Zagyva János*. A Jehovista szektához tartozik.

Csúfolódó ragadványnevek

Pujka Bana Gábor, másként „*Pujka Gabri*”. Gyerekkorában „*mindig csüngött a taknya, mint a pujkának*”. *Rütyőü Bana Gábor*. „*Össze-vissza beszélő, értetlen embēr vőüt*”. *Lajbis Bana Imre*. Az előbbi apja. Mindig lajbiba járt, melyen ezüst gombok voltak. *Baronás Barna Lőrinc*. „*Gajbul kiszített baronája nagy vőüt, oszt, hogy kisebb lēgyen, szalmát rakott rá, hogy egy kicsit megcsapassa, de bizony az elígett. Azóta is mongyák, ha valami nem sikerül: mēkpērzselte, mint Barna a baronát*.” *Vasagár Barna Sándor*. „*Sovány vőüt, mēg a būr is rá vőüt sülve, oszt ugy nízēt ki, mint egy vasagár*.” *Butykos Bartha János*. Nagyon szerette a pálinkát, amit régen kőbutykosból ittak. Örökölte fia is a ragadványnevet. *Fafilü Butor Mihály*. „*Nagy lécschapóu file van*”. — *Kutya Dózsa János*. „*Ojan nagyindulatu, kutya embēr vőüt, hogy amikor a lovai nem indították eccerre a szekeret, akkor a vasvillával agyonütötte őket*.” — *Kulibi Hajdu András*. „*Gyēnge elmijü embēr vőüt, oszt amikor mēgkérdeztik tülle,*

hogy mit ettél, a krumpli helyett kulibit mondott.” Pinu Hajdu Imre. Iskolás gyermek volt és a társaitól kapta a ragadványnevet. Kása Hajdu József. „Mindik kását ettek, mert másra nem futotta a sok gyerek miatt.” — Cupor Kovács Albert vagy másként „Cupor Berti”. Kicsi korában csupor helyett „cuprot” mondott. Testvéreire is ráragasztották a nevet. Muszka Kovács József. 1849-ben a cári orosz seregből maradt a faluban és a magyaros Kovács József nevet vette fel (1876). Utódait ma is „muszka” névvel illetik. Tyukszar Kovács Margit. Finomkodó, aki még a tyukszart is „tyukizének” mondta. Lármás Kovács Mártonné. „Veszekedőüs, pèrlekedőü asszony vóüt.” Szütyü Kovács János. „A szütyőüt szütyünek monta.” Zsidóü vagy másként Kovács Miska (1811). Tekergetőüs Kun József. Csipőficamos ember volt és a derekát tekergette amikor járt. — Kapa Mihály Vencel, másként „Kapa Vencel.” A testvére gyermekkorában nem tudott jól beszélni és ha feldühösítették akkor csak annyit tudott kimondani, hogy „kapa-ë-ë, kapa-ë-ë.” A család minden tagja viseli a ragadványnevet. Hagyma Molnár József (1844). Nem öröklődött. — Mákos Nagy István (1773). Ma is ismert család, „Mákos Margit, Mákos Feri”. Bibic Nagy Mihály. A Bíbic-parton laktak. — Cugi Oláh Gábor. Ismeretlen eredetű csúfolódó név. Gurdíny Oláh Mihály. „Nem vóüt jóü gazda, mert a vetíse mindig gurdínyos vóüt, még a beszígyge is mindig olyan szuróús vóüt, mint a gurdíny.” — Bürkös, másként Bé Papp János. A Tiszaszélen laktak és a házuk körül sok bürök termett. — Lutyu Simon Albert. „A Lutyu fijuk otthon mindig segítettek az anyuknak sütni, főzni, takarítani, oszt azír kapták a nevet.” Hihihí Simon István. Mosolygó, nevetős ember. Kajzër Simon József. „Azt a szót hajtogatta mindig, hogy kajzër, kajzër, oszt rajtamaradt.” Tökös Simon József. „Sérve vóüt, oszt láccott neki nagyon.” — Nyézsnyám Szabó István, leánya „Nyézsnyám Észter”. Ha valamit nem értett, akkor csak azt mondta: nyézsnyám. Az első világháborúban az orosz fronton volt és ott ragadt rá ez a szó. — Szőürmóü Szabó János (1772). Ma is mondják a mogorva emberre Csegén, hogy „szőürmóc”. Nosza Szalontai Sándor, másként „az öreg Nosza”. Szavajárása volt, hogy nosza. Slambuc Széles János. Mindig slambucot evett volna, Héjja Szemán Imre. „Héjja szemüek vóütak”. Bögöly Szilágyi Sándor. Kidülledő szemei voltak, mint a bögölynek. Puszu Szilágyi Imre másként „Puszu Imre”. Gyerekkorában a pucut „puszunak” mondta. Muszka, vagy kismuszka Jóska. Szűcs József kapta ezt a ragadványnevet, akinek dédapja volt az előbbieken említett Muszka Kovács József. — Bundzsír Tóth Balázs. „Nagy kerek fejü embër vóüt, a fijai is örököltik a nevet.” Pille Tóth Eszter, másként „Pille Észter”. Ismeretlen eredetű csúfolódó név. Girín Tóth Imre. „Az iskolában mindig büdös vóüt körülötte.” Görösös Tóth Mihály. Ismeretlen okok miatt kapta a ragadványnevet. Bërëtvás Tóth Zsuzsi, másként „Bërëtvás Zsuzsi néni”. Az ura nyakát beretvával akarta elvágni. Matyër Tóth István, másként „Matyër Pista, Matyër Lidi”. Ismeretlen eredetű ragadványnév. Fikás Turi

József. Gyerekkorában mindig taknyos volt. *Csikari Vigh Ferenc.* „*Zsugori vóút, oszt a borábul azír nem kínált még sënkit, hogy ahogy ű monda, még në árcson valakinek.*” *Kolompír Zagya József.* „*Iszákos embër vóút, oszt az óra olyan lét, mint egy kolompír.*”

Ismeretlen eredetű ragadványnevek

Ráveri Hajdu István, másként „*Ráveri Pista.*” *Béhóú Kis József.* „*Béhóú Jóúskának*” is mondják. *Kaffán Kovács Dezső,* másként „*Kaffán Dezső.*” *Csëndi Kovács Mihály.* Talán a csengeri Kovácsok utóda lehet. *Boszor Nagy Zsófia* vagy „*Boszor Zsófi néni.*” *Rotyész* vagy *rotyáré Papp Mihály.* *Purpuly Simon János.* *Béhóú Szalontai József.* *Tiri Tóth Márton.*

PAPP JÓZSEF

Surnames in Tiszacsege village (Hungary)

Tiszacsege is a village in the Polgár-district of Hajdú-Bihar County built near the river Tisza. The number of inhabitants in the village is 7,000. It is a widespread custom in this village to give surnames (by-names, nicknames) in addition to the official surname. The author of this paper has collected not only the names encountered in present-day life, but those found in the texts of ecclesiastical registers, diaries, lists of taxpayers as well. Thus he extended the chronology of his work well over 200 years; this collection of data also allows of an historical investigation of surnames (a study of their origin, transfer, etc.)

The purpose of this paper is to give a classification of present day and old surnames (by names) in Tiszacsege and explain their origin. The author classifies them into the following groups:

1. Surnames (by-names) given through profession, trade (108 names).
2. Surnames referring to present or former place of residence (51 names).
3. Surnames given on the basis of some physical characteristic feature or some other quality (50 names).
4. Surnames formed from the surname or Christian name of some other persons, e.g. parents, husband or wife, etc. (34 names).
5. Surnames given through social, political, ecclesiastical position or property status (16 names).
6. Mocking, derisive nicknames (44 names).
7. Other names whose origin is not known (9 names). Te grouping of the various types of names also allows of a statistical, numerical evaluation of the data.

J. PAPP

